

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання
науково-методичної ради
Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
ім.. М. В. Остроградського
29.05.2018 № 3

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Департаменту освіти і науки
Полтавської облдержадміністрації
11.07.2018 № 303

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
«Мій рідний край, моя земля»
1 рік навчання
Початковий рівень
(144/180/216 годин)

Автор:

Пугачова Ірина Ярославівна, керівник гуртка Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Рецензенти:

Смоляр Наталія Олексіївна, кандидат біологічних наук, доцент Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Йосипенко Ольга Миколаївна, вчитель вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист Терешківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Полтавської районної ради

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Еколого-натуралістична освіта учнів у позашкільних навчальних закладах має широкі можливості, створюючи передумови для розвитку соціальної активності вихованців, їхньої самостійності, усвідомлення природи як системи цілого ряду цінностей.

Навчальна програма реалізується в гуртку еколого-натуралістичного напрямку, розрахована на навчання дітей 6-10 років. Кількісний склад гуртка 13-15 осіб.

Програма розроблена на основі типової навчальної програми з позашкільної освіти «Природа рідного краю» (авт. Васютіна Т.М. та ін.).

Мета програми – розширення, систематизація і поглиблення знань про природу рідного краю, розкриття закономірностей природних процесів і явищ, що відбуваються у регіоні; засвоєння основ екологічних знань; оволодіння методами пізнання живої природи та екологічно грамотної поведінки в довкіллі, формування інтересу до глибокого вивчення біологічних дисциплін.

Основні завдання:

- формувати уявлення і поняття про об'єкти та явища природи, їх взаємозв'язки, типових представників рослинного і тваринного світу рідного краю;
- ознайомити з методами пізнання природи; формувати вміння і навички догляду за рослинами і тваринами, охорони і захисту природи;
- виховувати любов до рідної природи на основі пізнання її цінності;
- розвивати здібності вихованців до розв'язання творчих завдань, набуття досвіду власної творчої діяльності;
- формувати практичні уміння поліпшення стану природного середовища своєї місцевості, оздоровлення довкілля;
- виховувати екологічну свідомість та екологічно доцільну поведінку; розуміння дійсності та почуттів інших людей, ціннісного ставлення до себе та інших, вміння працювати в колективі.

Практичні роботи проводять як у кабінеті, так і в теплиці, куточку живої природи та безпосередньо у природі.

Навчальна програма передбачає 1 рік навчання–144/180/216 годин на рік, 4/5/6 годин на тиждень.

Ураховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, даною програмою заплановано використання різноманітних форм і методів навчальної діяльності.

Передбачено широке використання в навчальному процесі активних та інтерактивних методів (ділових та рольових ігор, проблемних ситуацій) у поєднанні з дослідницькою роботою.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, участь у конкурсах, виставках, змаганнях.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу	4 год			5 год			6 год		
		Теоретичні	Практичні	Разом	Теоретичні	Практичні	Разом	Теоретичні	Практичні	Разом
	Вступ	4	-	4	5	-	5	6	-	6
1	Полтавський край	4	-	4	7	-	7	9	-	9
2	Кліматичні явища нашого краю	8	2	10	7	5	12	13	3	16
3	Повітря	8	2	10	9	3	12	12	3	15
4	Ґрунти у природі рідного краю	14	4	18	10	5	15	12	6	18
5	Вода у природі нашого краю	8	2	10	13	2	15	10	3	13
6	Рослини – зелене диво землі	24	4	28	32	5	37	44	6	50
7	Гриби Полтавського краю	6	2	8	8	2	10	9	3	12
8	Тваринний світ рідного краю	16	4	20	20	5	25	22	6	28
9	Комахи і павукоподібні Полтавщини	10	2	12	10	5	15	15	3	18
10	Риби у водоймах нашої місцевості	4	2	6	5	2	7	7	3	10
11	Птахи нашого краю	10	2	12	15	2	17	15	3	18
12	Підсумкове заняття	2	-	2	3	-	3	3	-	3
	Разом	118	26	144	144	36	180	177	39	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (4/5/6 год.)

Теоретична частина. Інструктаж з безпеки життєдіяльності під час гурткової роботи. Правила поведінки у позашкільному закладі та навчальному кабінеті. Ознайомлення з планом роботи гуртка. Екскурсія на зоолого-тваринницьку базу закладу позашкільної освіти.

Значення природи в житті людини. Вплив людини на природу.

Розділ 1. Полтавський край (4/7/9 год.)

Теоретична частина. Історія рідного краю. Видатні постаті. Природоохоронні території.

Особливості рельєфу Полтавщини. Корисні копалини.

Особливості клімату нашої місцевості.

Розділ 2. Кліматичні явища нашого краю (10/12/16 год.)

Теоретична частина. Природні кліматичні явища: зливи, град, суховії, пилові бурі, посухи, ожеледь, заморозки (ранні осінні, пізні весняні).

Сезонні зміни в природі.

Фенологічні спостереження. Правила ведення фенологічних спостережень.

Календар природи. Народний метеорологічний календар.

Практична частина. Перевірка народних прикмет. Створення календаря народних прикмет.

Інформаційний проект «Які рослини і тварини передбачають погоду».

Розділ 3. Повітря (10/12/15 год.)

Теоретична частина. Повітря, його значення, склад та властивості.

Основні джерела забруднення атмосферного повітря.

Вплив забрудненого повітря на живі організми і здоров'я людини.

Охорона атмосферного повітря.

Практична частина. Вивчення кімнатних рослин, які очищають повітря.

Розділ 4. Ґрунти у природі рідного краю (18/15/18 год.)

Теоретична частина. Ґрунти, їх склад та властивості, значення ґрунту.

Основні типи ґрунтів. Родючість ґрунту. Полтавські чорноземи.

Основні джерела забруднення ґрунтів.

Діяльність людини і стан ґрунтів Полтавщини.

Практична частина. Визначення складу ґрунту навчально-дослідної земельної ділянки закладу.

Складання правил сортування твердих побутових відходів.

Розділ 5. Вода у природі нашого краю (10/15/13 год.)

Теоретична частина. Вода, її склад та властивості, значення води.

Природні та штучні водойми Полтавщини, їх характеристика.

Основні джерела забруднення води у водоймах нашого краю.

Вплив забрудненої води на стан навколишнього середовища та здоров'я людини.

Охорона і збереження водних ресурсів краю.

Практична частина. Види очищення води в побуті.

Розділ 6. Рослини – зелене диво землі (28/37/50 год.)

Теоретична частина. Різноманітність рослинного світу.

Роль рослин в природі та житті людини.

Дерева, кущі, трав'янисті рослини.

Культурні та дикорослі рослини.

Кімнатні рослини та їх різноманітність.

Період росту та спокою кімнатних рослин.

Рослини-символи України.

Цікаве в світі рослин. Рослини-гіганти. Рослини-карлики.

Лікарські рослини.

Отруйні рослини та перша допомога при отруєнні. Ліс – зелене багатство.

Рослини лісу. Значення лісу.

Роль зелених насаджень в місті. Оздоровча функція лісу.

Рослини луків, степів.

Водна та навколоводна рослинність.

Рослини з Червоної книги.

Рослини – первоцвіти. Охорона первоцвітів.

Практична робота. Догляд за кімнатними рослинами. Розмноження кімнатних рослин.

Зимовий посів овочевих культур в лабораторії квітництва закладу.

Розділ 7. Гриби Полтавського краю (8/10/12 год.)

Теоретична частина. Гриби їстівні, отруйні та паразитичні. Найпоширеніші гриби нашої місцевості.

Значення грибів у природі та житті людини.

Правила збору грибів. Отруйні гриби та перша допомога при отруєнні.

Практична частина. Складання правил безпечної поведінки з грибами в природі.

Розділ 8. Тваринний світ рідного краю (20/25/28 год.)

Теоретична частина. Різноманітність тварин нашої місцевості.

Тварини. Дикі і свійські тварини.

Ланцюги живлення за участю тварин краю.

Тварини лабораторії зоології ПОЕНЦУМ. Догляд за ними.

Значення тварин місцевості у природі та житті людей.

Червонокнижні тварини краю, їх охорона.

Заповідні території Полтавської області.

Практична частина. Догляд за тваринами в лабораторії зоології ПОЕНЦУМ.

Зоологічна вікторина.

Створення правил поведінки з тваринами у природі.

Розділ 9. Комахи і павукоподібні Полтавщини (12/15/18 год.)

Теоретична частина. Різноманітність комах, павукоподібних краю та середовища їх існування.

Бджоли та шовкопряди – одомашнені комахи, їх значення.

Комахи та кліщі – переносники збудників інфекційних хвороб.

Отруйні комахи та павукоподібні місцевості. Перша допомога при укусах комахами та кліщами.

Практична частина. Складання пам'ятки «Правила безпечного перебування у лісі». Спостереження за поведінкою комах.

Розділ 10. Риби у водоймах нашої місцевості (6/7/10 год.)

Теоретична частина. Різноманітність та значення риб.

Особливості будови їх тіла у зв'язку із життям у воді.

Практична частина. Спостереження за поведінкою риб в акваріумі.

Розділ 11. Птахи нашого краю (12/17/18 год.)

Теоретична частина. Різноманітність та значення птахів нашої місцевості.

Особливості зовнішньої будови тіла птахів, які пов'язані з пристосуванням до польоту.

Гніздування. Міграція. Пристосування до різноманітних умов життя.

Дикі та свійські птахи. Охорона птахів.

Правила ведення фенологічних спостережень за птахами.

Практична частина. Визначення птахів нашої місцевості за величиною, оперенням, поведінкою, співом.

12. Підсумкове заняття (2/3/3 год.)

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- природні умови рідного краю;
- основні види корисних копалин рідного краю;
- основні типи ґрунтів своєї місцевості;
- особливості клімату своєї місцевості;
- склад, властивості повітря;
- атмосферні явища;
- основні джерела забруднення атмосферного повітря;
- властивості та значення води;
- основні джерела забруднення водного середовища;
- основні джерела забруднення ґрунтів;
- правила ведення фенологічних спостережень;
- найпоширеніші види рослин своєї місцевості
- основні рослинні угруповання своєї місцевості;
- види рослин своєї місцевості, що занесені до Червоної книги України;
- значення тварин у природі та житті людини;
- види тварин своєї місцевості;
- види тварин своєї місцевості, занесених до Червоної книги України;
- правила ведення фенологічних спостережень за тваринами;
- різноманітність рослин, грибів, тварин своєї місцевості, екологічні зв'язки між ними;
- умови, які впливають на збереження здоров'я і життя людини і природи; позитивний і негативний вплив діяльності людини на навколишнє природне середовище;
- способи збереження природи;
- правила сортування побутових відходів;
- екологічно доцільні правила поведінки в природі.

Вихованці мають вміти:

- вести фенологічні спостереження;
- визначати види рослин та тварин рідного краю;
- розрізняти їстівні та отруйні гриби;
- прогнозувати наслідки своєї діяльності на довкілля.

Вихованці мають набути досвіду:

- навчальної діяльності в умовах закладу позашкільної освіти;
- ведення фенологічних спостережень за тваринами і рослинами;
- пересаджування та догляду за кімнатними рослинами;
- природоохоронної діяльності;
- заощадження природних ресурсів;

- визначати найпоширеніших тварин своєї місцевості;
- піклуватися про птахів взимку;
- спостерігати і доглядати за тваринами куточка живої природи;
- оформляти результати дослідів і спостережень у вигляді найпростіших схем, знаків, описів, висновків тощо;
- піклуватися про оздоровлення довкілля, якість життя;
- самостійної діяльності на гурткових заняттях;
- використання набутих знань у повсякденному житті.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КЕРІВНИКА ГУРТКА

1. Фінько Г. М. Чистий ранок планети: матеріали занять курсу за вибором "Екологічне виховання" 1-2 класи / Г. М. Фінько, О. О. Кулик. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2006. – 88 с.
2. Фінько Г. М. Чистий ранок планети: матеріали занять курсу за вибором "Екологічне виховання" 3-4 класи / Г. М. Фінько, О. О. Кулик. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2008. – 88 с.
3. Анашкина Е. Н. 300 вопросов и ответов о домашних животных / Е.Н. Анашкина. – Ярославль: Академия развития, 1997. – 208 с.
4. Акімов І. А. Червона книга України. Тваринний світ / І. А. Акімов. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
5. Балашова С. Спостереження за природою як засіб екологічного виховання молодших школярів / С. Балашова // Почат. шк. – 2005. – № 3. – С. 19-21. – Бібліогр.: 1 назв.
6. Волошин О. М. Скарбничка цікавинок з природознавства/О.М. Волошин. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 108 с.
7. Волошин О. М. Цікаві завдання з природознавства 3(2) кл./ О.М. Волошин. – Цікаві завдання з природознавства 3(2) кл.: Підручники і посібники, 1997. – 48 с.
8. Дідух Я. П. Червона книга України. Рослинний світ / Я.П. Дідух. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
9. Клименко А. А. Гулівери і ліліпути рослинного світу / А.А. Клименко., 1995. – 22 с.
10. Миколаєва С. М. Як прилучати дитину до природи. Метод. матер. до роботи з батьками установ / С. М. Миколаєва. – Москва, 1993.
11. Мезенцев В. А. Енциклопедія чудес. Книга третя. Природа і людина / В. А. Мезенцев. – Київ: Веселка, 1985. – 135 с.
12. Мовчан Ю. В. Риби України (визначник-довідник) / Ю. В. Мовчан. – Київ: Золоті ворота, 2001. – 444 с.
13. Похила Л. С. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології. Царство Рослини / Л. С. Похила, Г.Ф. Яцук, Б.Б. Гдаль. – Тернопіль: Мандрівець, 2003. – 72 с.
14. Панько І.С. Тварини – друзі чи вороги / І. С. Панько, В.І. Панько. – Київ: Урожай, 1989. – 160 с.

15. Біологія для допитливих. II частина. Царство тварини / М. М. Барна, Л. С. Пошила, Л. О. Шевчик, Г. Ф. Яцук. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2002. – 144 с.
16. Біда О. «Я і Україна». Сільськогосподарська праця. Методика викладання (теоретичні основи): Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних фак-в вищих навч. закладів та класоводів / О. Біда, Л. Прокопенко. – Київ: Перун, 2001. – 605 с.
17. Васютіна Т. М. Етноекологічний календар природи: Пос. для вчит. та учня / Т. М. Васютіна, О. М. Золотар. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2007. – 168 с.
18. Войцехівський М. Ф. Таємниці води: посіб. для вчителів та учнів основної школи загальноосвіт. навч. закл. / М.Ф. Войцехівський, С.В. Василенко. – Київ: Навчальна книга, 2008. – 32 с.
19. Грущинська І.В. Як спостерігати за природою. Читанка з природознавства: Навчальний посібник./ І.В. Грущинська. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 296 с.
20. Данилко О. Будь природі другом: еколог. проекти, сцен. шк. свят: для учнів 1–4 кл. / О. Данилко, П. Вашковська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 96 с.
21. Зелений пакет. Посібник для вчителя. - Київ: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2002. – 256 с.
22. Кобеньок Г. В. Веселий мурашник : посібник з екологічного виховання для дітей шкільного віку / Г.В. Кобеньок. – Wetlands International BlackSea Programme, 2007. – 50 с.
23. Крюкова О. В. Знай, люби та бережи рідну природу! : Програма і методичні рекомендації щодо формування екологічно доцільної поведінки учнів 4 класів загальноосвітніх шкіл: навчальний посібник для вчителів початкових класів / О.В. Крюкова. – Донецьк : ДОНОІППО, 2003. – 43 с.
24. Майхрук М. І. Позакласна робота з природознавства. 1- 4 класи. Посібник для вчителя / М.І. Майхрук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 112 с.
25. Назаренко Л. Догляд за рослинами живого куточка // Біологія і хімія в школі. – 1998. - № 2.
26. Назаренко Л. Догляд за рослинами живого куточка // Біологія і хімія в школі. – 1999. - № 1.
27. Нарочна Л.К. та ін. Методика викладання курсу «Я і Україна»: Навч. посібник / Л.К. Нарочна, Г.В. Ковальчук, К.Д. Гончарова. 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ: Вища школа, 1990. – 302 с.
28. Пометун О. І. Моя щаслива планета: Уроки для стійкого розвитку: Метод. посіб. для вчит. 3-4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. І. Пометун, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару. - Київ: Видавничий дім "Освіта", 2012. -112 с.
29. Пономаренко Л. В. Дорога в дивосвіт. Посібник для вчителя / Л.В. Пономаренко. – Харків : Основа, 2012. – 160 с.
30. Пустовіт Г. П. Екологічне виховання учнів початкових класів у позашкільних навчальних закладах / Г. П. Пустовіт. – . Київ, 2002. – 270 с.
31. Степанюк А. В. Біоетика. Посібник / А. В. Степанюк, І.І. Герц. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2001. – 144 с.

32. Твоя планета Земля: книга для читання про природу для молодших школярів – Київ: Інтерпрес, 2004. – 352 с.
33. Яновский С. А. Организация и ведение фенологических наблюдений // Биология в школе / С. А. Яновский., 2000. – 50 с. – (3).
34. Шухова Е. Щоденник спостережень за кімнатними тваринами // Біологія і хімія в школі / Е. Шухова., 2000. – (2,4,6).
35. Чижевський О. Є. Я пізнаю світ: Дит. енцикл. / О. Є. Чижевський. – Київ: Школа, 2005. – 414 с.
36. Яришева Н.Ф. Основи природознавства: Природа України / Н.Ф. Яришева. – Київ: Вища школа, 1995. – 335 с.